

Reportage

Jack van der Leden

Wieteke van Zeil. Fotografie:
Giuseppe du Crocq

Het publiek helpen anders naar beeldende kunst te kijken, dat is de missie van kunsthistorica Wieteke van Zeil. 'Ik vind het frustrerend dat zoveel mensen dichtklappen zodra het woord kunst valt. Ze verexcuseren zich dat ze er "geen verstand van hebben" en haken af.' Dus bedacht ze een nieuwe manier van kijken die mensen niet doet terugschrikken voor kunst, waarbij details van kunstwerken en de emoties die deze oproepen centraal staan. In haar rubriek in het *Volkscrant Magazine*, 'Oog voor detail', laat ze zien wat zo'n nieuwe kijkervaring oplevert. Hetzelfde doet ze in het televisieprogramma *Kijken met gevoel* (NTR), waarvan dit jaar zes afleveringen uitgezonden zijn bij de publieke omroep.

Eerder was Van Zeil twaalf jaar werkzaam als beeldendekunsthistorica bij *de Volkscrant*. 'Het was mijn opdracht om vanuit mijn expertise tentoon-

'Emoties vormen een brug tussen kunst en kijker'

Interview met kunsthistorica
Wieteke van Zeil

stellingen te recenseren. Maar daar kon ik steeds minder mijn persoonlijke kijkervaring in kwijt. Bovendien zag ik door de omvang van tentoonstellingen regelmatig details van individuele kunstwerken over het hoofd en ik wilde eigenlijk graag langer naar een kunstwerk kijken. Maar de tijd ervoor ontbrak. Ik werd bovendien geacht de hele tentoonstelling te beschrijven, niet slechts één werk of zaal.'

Beter kijken

Tegelijkertijd bestond bij haar de wens om voor de krant te schrijven over het verbinden van kunstwerken met de actualiteit. 'Waarom willen wij eigenlijk een bepaalde tentoonstelling zien, begon ik me bijvoorbeeld af te vragen. Niet de beoordeling van de kunst, maar de kijkervaring boeide me steeds meer.' Daar is 'Oog voor detail' uit voortgekomen. Wekelijks zoomt ze in op een detail van een kunstwerk, legt uit wat het volgens

haar kan betekenen en legt daarbij verband met de actualiteit. Ze nodigt als het ware de lezer uit om met haar mee te kijken en te denken over wat een kunstwerk zou kunnen betekenen, in heldere taal, zonder jargon.

Met de rubriek voelt ze zich dicht bij de lezer staan dan met de recensies. 'Beide activiteiten staan weliswaar ten dienste van de lezer, maar in mijn rubriek schrijf ik op hoe ik zelf op zoek ga naar betekenis en kan ik meer mijn kijkervaring delen. Voorheen stond ik als expert tussen de lezer en de kunst in. De rubriek geeft me meer vrijheid om bemiddelaar te zijn tussen kunst en kijker.'

Van Zeil verdiepte zich verder in het proces van kunst kijken en beleven. Hoe kan het toch dat ik nog steeds niet alles op een tentoonstelling opmerk? Hoe kun je geconcentreerd naar een kunstwerk kijken te midden van alle signalen die in een museum op je afkomen? Dit leidde tot de publicatie *Goed kijken begint met negeren* (Zeil 2018), waarin ze tevens tips geeft om beter naar kunst te kijken. Een ervan is om tijdens museumbezoek meer tijd te nemen voor een enkel kunstwerk per zaal, in plaats van per se de gehele tentoonstelling te willen bekijken. 'Je bezoekt een stad en wilt het liefst 2 of 3 musea op één dag bezoeken. Uiteindelijk heb je alles oppervlakkig gezien, maar voel je je vooral uitgeput, en in het geheel niet verkwikt of geïnspireerd.' Neem de tijd om details te ontdekken, benadrukt ze, want die zijn bewust door kunstenaars aangebracht. 'Zo ga je erover nadenken en verrijk je je kijkervaring.' En achtergrondinformatie bij de kunstwerken? 'Eerst zelf kijken, daarna pas googlen.'

Herkenning

Emoties vormen de brug tussen kunst en kijker. Dat is het uitgangspunt van haar televisieprogramma *Kijken met gevoel*. Elke aflevering draait om een bepaalde emotie, zoals woede, verlangen of angst, aan de hand waarvan ze een aantal kunstwerken bespreekt. 'Mijn doel is niet zomaar publieksverbreding, maar juist die mensen te bereiken die dichtklappen zodra het over kunst gaat. Dat begon met het woord kunst uit de titel te houden!' In de kern gaat het kunstenaars altijd om basisemoties die iedereen kent en dus ook herkent, al komt die kunst uit een hele andere tijd of cultuur, aldus Van Zeil.

'Die herkenning is het moment waarop de kijker iets met zijn emotie doet, begint na te denken over iets, en het op zichzelf reflecteert.'

We maken optimaal gebruik van de mogelijkheden van het medium tv om de kunstwerken zo goed mogelijk op de kijker over te brengen, aldus Van Zeil. 'Zo loopt de cameraman schuin achter me, zodat ik de blik van de kijker over m'n schouder heen kan loodsen naar een kunstwerk. We wilden te allen tijde voorkomen dat de camera of de presentator de hoofdrol speelt.' Bovendien biedt de camera een toegevoegde waarde aan de kijkervaring. 'Door in te zoomen kan de camera veel dicht bij een werk komen dan ik.' De reacties op de uitzendingen waren enthousiast. 'Ik was verheugd dat een recensent lovend schreef over mijn gebrek aan volledigheidstrang. Zij vond het feit dat ik onvolledig ben in mijn vertellingen een voordeel, omdat daarmee ook de kijker niet langer het benauwde gevoel hoeft te hebben dat hij of zij alles moeten zien of weten. En dat is nu precies wat ik beoog te bereiken.' Ook kijkers en lezers reageren veelvuldig in brieven, mails en via sociale media. Veelal vriendelijke en lieve reacties, vertelt Van Zeil. 'Laatst ontving ik een mail van een ouder echtpaar dat zich verheugde op een bezoek aan een tentoonstelling: "We gaan vandaag kijken zoals Wieteke!"' •

Literatuur

Zeil, W. van (2018) *Goed kijken begint met negeren: de kunst van opmerkzaamheid*. Amsterdam: Atlas Contact.

Jack van der Leden
is redacteur van
Boekman